

CZU: 94(=1.495:478)"1812/1828"

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.5017978>

ANTRENAREA POPULAȚIEI GRECEȘTI ÎN VIAȚA CULTURALĂ A BASARABIEI (1812- 1828)

Valeriu HARABARA

Universitatea de stat din Moldova

În primele decenii ale secolului al XIX-lea în viața culturală a Basarabiei se accentuează implicarea populației grecești. Prin activitatea cărturarilor greci are loc valorificarea potențialului educativ și științific, inclusiv promovarea literaturii și valorilor culturii grecești în provincie. Factorii care au influențat acest proces au fost condiționați de pregătirea intelectuală a elitei grecești, precum și de cunoașterea mai multor limbi. Un rol important l-a jucat factorul politic, manifestat prin poziția protectoare față de intelectualii greci refugiați în Basarabia în urma eșecului mișcării conduse de Alexandru Ypsilanti. Scopul acestei politici a constat în crearea unei imagini pozitive pentru Imperiul Rus și în consolidarea intereselor sale geopolitice în Balcani.

Cuvinte-cheie: Basarabia, Imperiul Rus, imigranți greci, interese geopolitice.

INVOLVEMENT OF THE GREEK POPULATION IN THE CULTURAL LIFE OF BESSARABIA (1812-1828)

In the first decades of the 19th century, the involvement of the Greek population in the cultural life of Bessarabia is increasing. Through the activity of the Greek scholars, the educational and scientific potential is capitalised, including the promotion of Greek culture values and literature in the province. The factors that influenced this process were conditioned by the intellectual background of the Greek elite as well as by the knowledge of several languages. An important role was played by the political factor, that manifested through its protective position towards the Greek intellectuals who took refuge in Bessarabia after the failure of the movement led by Alexander Ypsilantis. The purpose of this policy was to create a positive image of the Russian Empire and strengthen its geopolitical interests in the Balkans.

Keywords: Bessarabia, Russian Empire, Greek immigrants, geopolitical interests.

Introducere

În urma anexării Basarabiei la Imperiul Rus în 1812 se accentuează antrenarea populației grecești în viața culturală a Basarabiei. Fapt determinat de promovarea elementelor alogene și a politicii protectoare a autorităților ruse față de etnicii greci. Confirmare ne servesc instrucțiunile amiralului P.Ciceagov adresate guvernatorului civil S.Sturdza, din 23 iulie 1812, privind atragerea în comerțul basarabean a negustorilor străini, îndeosebi a celor greci, prin acordarea diverselor înlesniri [1, p.108]. De asemenea, autoritățile ruse au permis pătrunderea unui număr important de refugiați greci pe teritoriul Basarabiei, în urma eșecului mișcării eteriste din Principatele Române din 1821.

Cadrul cronologic al investigației are limita de jos anul 1812, când are loc anexarea spațiului pruto-nistean la Imperiul Rus. Limita superioară este anul 1828 marcat de promulgarea de către împăratul Nicolae I a Regulamentului privind administrarea regiunii Basarabia, prin care a fost abolită autonomia acordată provinciei în baza Regulamentelor din 1812 și 1818. Delimitarea acestei perioade cronologice a fost determinată de circumstanța că consolidarea comunității grecești pe teritoriul Basarabiei a avut loc în primele decenii după anexare, fapt determinat de acțiunile protecționiste ale autorităților ruse față de această comunitate. Politică ce se va modifica în urma abolirii autonomiei; prin urmare, numărul grecilor și influența acestora se va diminua.

Actualitatea științifică a temei abordate constă în lipsa unei lucrări speciale dedicate acestui subiect. Materialul a fost trasat tangențial în studiile cu referire la viața culturală a regiunii între Prut și Nistru sau în materialele cu referire la personalitățile de origine greacă care au locuit în Basarabia la începutul secolului al XIX-lea.

Rezultate și discuții

Constituirea elitei intelectuale grecești din Basarabia a fost condiționată de procesul de migrație a intelectualilor greci de peste Prut, îndeosebi după eșecul mișcării eteriste din 1821. Spre exemplu, în rapoartele carantinei din Sculeni datate cu luna mai 1821 au fost menționați profesorul grec Lencuri [2, f.62-verso] sau medicul Anastasie Doncila [3, f.62-verso], iar printre refugiații greci stabiliți în orașul Chișinău în anul 1823 au fost atestați profesorii greci Emanuil Calistrati [4, f.24-verso], Mercurii Canevide [5, f.24-verso], Dmitrie Dascalopolo [6, f.27-verso] și alții.

Printre personalitățile care s-au remarcat în Basarabia a fost călugărul și cărturarul grec Daniel (Dimitrios) Philippide. Născut în localitatea Milias din Tesalia, și-a făcut studiile în Franța și Italia, fiind prețuit de domnitorii fanarioți și de boierii pământeni. A fost invitat ca profesor la Academia din Iași, îndrumător al copiilor boierului Iordache Balș, în casa căruia a fost creat un laborator de experiențe. Împreună cu dascălul grec Athanasios Hristopoulos s-a ocupat de educația fiilor domnului Moldovei Alexandru Moruzi [7, p.79]. Cărturarul grec s-a afirmat pe plan științific prin lucrările: *Geografia modernă* (1791), *Istoria României* (1816), *Geografia României* (1816), prin care și-a adus un aport substanțial la studierea istoriei și geografiei acestei țări. A tradus mai multe lucrări, printre care: *Logica lui Candilac* (1801) și *Astronomia lui Lalande* (1803) [8, p.135]. În studiile sale Daniel Philippide a militat pentru introducerea științelor naturale în procesul de învățământ, aducând o contribuție esențială la stabilirea terminologiei științifice în fizică și astronomie. Aportul său a lăsat o amprentă esențială în dezvoltarea cultural-științifică a Principatelor Române în această perioadă de timp [9, p.80]. Activitate apreciată de istoricul Ștefan Lemny, care a încadrat referirile față de cercetătorul grec în paragraful numit „Tendințe Novatoare” al lucrării sale. Istoricul apreciază importanța lucrării *Istoria României* publicată de Daniel Philippide, menționând că „rămâne una dintre primele abordări moderne ale trecutului românesc” [10, p.68].

În această ordine de idei menționăm poziția istoricului Gh. Platon, care a abordat problema privind formarea conștiinței naționale la români. Istoricul menționează că formarea conștiinței naționale este determinată de mai mulți factori, cel mai important fiind de factură internă, ce s-a manifestat în mișcarea politică a elitei nobiliare care, în esență, și-a păstrat caracterul românesc, în apărarea valorilor naționale. Politica boierilor a fost pragmatică și s-a limitat la realitățile epocii, în schimb străinii, printre care și grecii, au prezentat expresia sentimentului național existent în mentalitatea timpului. Este cazul cărturarului grec D. Philippide, care prin utilizarea termenului România „a dat expresie conștiinței de neam a românilor” [11, p.126].

Viața acestui personaj istoric a fost bogat reflectată în istoriografie, însă perioada aflării sale pe teritoriul Basarabiei a fost mai puțin elucidată. În perioada interbelică subiectul a fost abordat de cercetătorul Nicolae Bănescu, care a publicat în Anuarul Institutului de Istorie Națională lucrarea cărturarului grec *Geografia României* [12, p.121].

Printre investigațiile recente cu referire la viața și controversele înmormântării cărturarului grec în localitatea Bălți, în 1832, sunt cele semnate de cercetătorul Sorin Iftimi. În studiul său, istoricul menționează că din 1814 Daniel (Dimitrios) Philippide este atestat pe teritoriul Basarabiei, fiind în relații bune cu mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni. După care urmează o perioadă cu date puține și nesigure despre viața cărturarului grec. Înmormântarea acestuia în localitatea Bălți este explicată prin atașamentul față de familia greacă Panaiotis, proprietari ai moșiei Bălți, ctitori ai Bisericii Sf. Nicolae din această localitate [13, p.329].

Aflarea lui D. Philippide pe teritoriul Basarabiei și călătoria pe teritoriul acesteia este confirmată de lucrarea sa *Geografia României*, în care autorul inserează mențiuni cu caracter geografic despre mai multe localități, printre care: Chișinău, Bender, Căușeni, Hotin, Cetatea Albă, Bălți, Ismail. Atașamentul față de Chișinău este confirmat prin mențiunea că prin suportul lui Philippide au fost plantați în grădina Mitropoliei din Chișinău cinci copaci aduși din Constantinopol [14, p.185]. În vara anului 1815 cărturarul grec s-ar fi aflat o perioadă în Cetatea Albă, fapt ce reiese din mențiunile sale și din descrierea detaliată a orașului și împrejurimilor sale. Autorul descrie structura etnică a localității alcătuită din români, greci, bulgari; enumeră perspectivele geografice ale localității, care, însă, din cauza oamenilor, a ajuns un oraș „fără îngrijire” [15, p.182].

Preocupările științifice l-a determinat să părăsească Basarabia. Îl regăsim în București, după care la Leipzig și la Viena [16, p.177]. După eșecul mișcării eteriste din 1821 se stabilește în Basarabia, unde a locuit până la decesul său. Fiind pe teritoriul Basarabiei a continuat activitatea didactică și științifică. Printre elevii săi menționăm pe feciorii nobilului Petrache Catargi, Iordache și Nicolae [17, p.334]. Daniel Philippide a avut o influență benefică asupra contemporanilor săi, printre care grecului Iacovachi Rizo-Nerulos, refugiat în 1821 la Chișinău, care a devenit autorul unei istorii franceze despre mișcarea eteristă [18, p.174].

Istoricul Nicolae Iorga îl plasează în rândul intelectualilor basarabeni de origine greacă pe Ange Balli (Anghel Valli) autorul lucrării *Un ouvrage d'il y a un siècle sur la Bessarabie comme pays Moldave*, manuscris publicat de marele istoric în 1940 [19, p.3]. Importanța activității științifice a lui Ange Balli a fost recunoscută de contemporanii acestuia. Cărturarul Alexandru Hâjdeu îl menționa printre primii zece literați ai Basarabiei: doctor în jurisprudență, absolvent al instituțiilor de învățământ din Italia și Franța, cunoscător a mai multor limbi, printre care greaca, greaca veche, latina, franceza, italiana, româna [20, p.206]. Interesul față de activitatea

cărturarului grec survine în istoriografia interbelică prin studiile lui N.Iorga și Gh.Bezviconi, cercetări continuuate în perioada contemporană de către cercetătoarea M.Danilov. Din investigațiile efectuate reiese că Ange Balli se stabilește în Basarabia după 1812, fiind încadrat în instituțiile administrației publice, atestat documentar în ianuarie 1817 ca membru al Comisiei juridice de lămurire a legislației locale a Basarabiei. Pe lângă funcționar public este atestat ca moșier și arendaș [21, p.494]. Cu toate că o mare parte din manuscrisul cărturarului grec s-a pierdut, informațiile relatate pot servi o completare a istoriei Basarabiei la începutul secolului al XIX-lea. Această poziție o regăsim în studiile lui Gh.Bezviconi, care menționează că materialul științific scris de Ange Balli au fost preluat de cercetătorul rus A.Zașciuk [22, p.177]. O interpretare științifică a lucrării cărturarului grec a fost efectuată de cercetătoarea M.Danilov, care menționa că studiul „merită să fie plasat printre puținele scrieri care iau în dezbatere problematica Basarabiei imediat în urma raptului din 1812” [23, p.107].

Printre intelectualii cu origini grecești care au locuit în Basarabia se numără și Ștefan Margela (1783-1850). Născut în Principatul Moldovei, și-a făcut studiile la Iași, apoi în Olanda, unde obține profesia de avocat. În urma războiului ruso-turc din anii 1806-1812 se retrage pe teritoriul Basarabiei, unde a locuit până în 1817. Este atestat ca funcționar public, fiind numit în 1816 consultant juridic în Comitetul Provizoriu al Basarabiei [24, p.128]. În domeniul științific cea mai mare popularitate i-a adus-o *Gramatica rusească și românească* editată la Petersburg în 1827. Importanța acestei lucrări a fost interpretată neuniform în istoriografie. Alexandru Hâjdeu o caracteriza ca fiind „lipsită de orice calitate” [25, p.206], în schimb Paul și Zamfira Mihai menționează că datorită acestei lucrări „învățământul din Basarabia este la același nivel ca din Principatele Române” [26, p.20]. Iar filologii contemporani o apreciază ca o simplă traducere a unui manual din rusă în română [27, p.129].

Compasiunea lui Margela față de acțiunile grecilor din 1821 este confirmată prin publicarea la Petersburg în 1826 a lucrării *Îndreptățirea grecilor*. Studiul este compus din două compartimente: Prefață și *Îndreptățirea grecilor*, structurată în forma unui dialog între grecul Felofei și musulmanul Ali. Scopul lucrării a constat în popularizarea ideilor naționale grecești, a luptei antiotomane. De asemenea, lucrarea avea miză filantropică, fapt confirmat prin mențiunea în titlul studiului: „editată în folosul văduvelor și copiilor greci, rămași orfani” [28, p.64].

Cu toate că a locuit o perioadă relativ scurtă în Basarabia, interesul cărturarului Margela față de această regiune a continuat și după 1817, fapt confirmat de promovarea școlilor lancasteriene în Basarabia, prin crearea suportului didactic acestor școli și prin traducerea materialului didactic din rusă în limba română [29, p.56].

O contribuție la învățământul românesc a adus și profesorul de origine greacă Dimitrie Gobeldeas. Originar din Tessalia, orașul Rapsani, cu titlul de doctor în filosofie și profesor de arte literare la Universitatea din Budapesta. În anul 1804 trece cu traiul la Iași, unde a fost înaintat de Eforia școlară, în frunte cu Veniamin Mitropolitul Moldovei, să predea la Academia domnească din Iași [30, p.62]. Contractul a fost întocmit pe o perioadă de patru ani (1808-1812), ca remunerare urma să i se achite un salariu de 3500 piaștri turcești pe an. Avea obligația „să dea dimineața, timp de trei ceasuri, aritmetica și algebra, iar după masă un ceas, cosmografia și cronologia cu istoricul cutremurelor” [31, p.18]. De asemenea, pentru munca depusă i se mai oferea casă și lemne pentru el, precum și pentru doi servitori ai săi. Conflictul cu Divanul Moldovei s-a iscat în anul 1810 din cauza nerespectării condițiilor stipulate în contract, precum și din cauza poziției ostile a Prințului Scarlat Ghica. Izvoarele documentare nu ne dau un răspuns privind sfârșitul acestui conflict. Profesorul Gobeldeas re apare în 1816, la 21 martie, la școala de unde plecase, în calitate de director și profesor [32, p.82]. Din cauza mișcării eteriste, a fost nevoit să părăsească școala ieșeană și se refugiază în Basarabia. Fapt confirmat de registrul vamal din 11 martie 1822 al carantinei de la Noua Suliță, care îl atestă pe D.Govdelas împreună cu slujitorul său Ioahan deplasându-se spre ținutul Iași [33, f.217]. Deși a locuit pe teritoriul Basarabiei o perioadă relativ scurtă, din 1822 până în anul 1825, cărturarul grec a încercat să promoveze proiectele sale educaționale. Spre exemplu, în ianuarie 1823 acesta, prin intermediul secretarului de stat al Poloniei Ștefan Grabovscki, transmite împăratului Rusiei un nou program-ofertă, prin care cere permisiunea, ca el, Dimitrie Gobeldeas, profesor în filosofie, să organizeze în orașul Chișinău o școală centrală de limba greacă și o rețea de școli primare în regiune [34, p.82]. Proiectul propus a fost discutat în instanțele respective, însă decizia nu a fost în favoarea profesorului. După această încercare, Dimitrie Gobeldeas continuă să trăiască în Basarabia. În martie 1824 profesorul este numit de către guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei în funcție de medic al ținutului Bender. Însă, Gobeldeas nu a acceptat acest post [35, p.169]. Intenția sa de a pleca peste hotare este confirmată de împrumutul de la nobilul Dimitrie Karastati a 335 de galbeni olandezi, în aprilie 1825,

lăsând ca amanet biblioteca personală, care constituia unica sa avere. Timpul plecării nu se cunoaște, dar este cert faptul că în anul 1828 el se afla la München, iar în 1830, după încheierea Tratatului de la Adrianopol, revine la Iași, unde decedează în anul 1831 [36, p.73].

Participarea intelectualilor greci la dezvoltarea învățământului în Basarabia este confirmată, de asemenea, de documentele ce vizează salariile oferite de Consiliului eparhial Chișinău în anii 1814-1815. Contabilul Gh.Hrisostrat, de exemplu, a ridicat un salariu de 150 de lei. În registrele salariale eparhiale pentru anii 1814-1815 este indicat și profesorul de limbă greacă N.Dochimos, cu un salariu de 100 de lei din aprilie până în octombrie 1814, și de 150 de lei pentru perioada octombrie – aprilie 1815, ulterior încasând suma de 350 de lei [37, p.118].

Cea mai importantă instituție de învățământ din Basarabia de atunci era Seminarul Teologic din Chișinău, care a fost deschis oficial pe data de 31 ianuarie 1813, însă, din lipsă de elevi, seminarul și-a început activitatea mult mai târziu [38, p.19]. Pe lângă alte probleme cu care se confrunta instituția la început de cale era și lipsa acută de cadre. Baza corpului didactic al seminarului l-au constituit pedagogii de peste Prut. Printre primii profesori se numără și grecul X.Economus, care venise din București și predă limba greacă în clasele superioare [39, f.15]. Este semnificativ faptul că 14 din cei 26 de profesori ai instituției, care au activat în perioada 1813-1816, erau concomitent și elevi în clasele superioare. În anul 1823 la seminar predau 25 de profesori veniți din alte regiuni, inclusiv 17 ucraineni, 2 ruși, 3 greci, unul din Galiția, unul român și unul de naționalitate necunoscută [40, p.68]. Pe lângă profesori de origine greacă, la seminar își făceau studiile și elevi de etnie greacă. Unul dintre ei este Constantin Meleghi, în vârstă de 14 ani, fiul preotului de la biserica Sf. Nicolae din satul Horăști, ținutul Orhei, înmatriculat la data de 8 septembrie 1813 în clasa gramaticală inferioară [41, p.182]. Totodată, în anul 1817 este înființat un pension pentru copiii de nobili, aflat în subordinea direcției seminarului. Printre elevii acestei instituții erau Nicolae Paleolog, în vârstă de 14 ani, fiul medelnicerului Constantin Paleolog din orașul Chișinău, înmatriculat la data de 21 februarie 1817, și Ștefan Ruset, în vârstă de 12 ani, fiul nobilului Constantin Ruset din satul Tătărești, ținutul Orhei, înmatriculat la data de 14 octombrie 1817 [42, p.195]. Istoricul Dinu Poștarencu îi consideră greci pe elevii Gurmuz Carmigiu, fiul negustorului Teodor Carmigiu din satul Enichioi, ținutul Codru, în vârstă de 12 ani, înmatriculat la 3 iunie 1817, precum și pe elevul Ioan Camboli, fiul negustorului Gheorghe Camboli din satul Coselia Mică, ținutul Greceni, în vârstă de 14 ani, înmatriculat la data de 3 decembrie 1817 [43, p.197].

În anul 1818 este înființat învățământul lancasterian. Acest proces a demarat odată cu vizitarea Basarabiei de către țarul Rusiei Alexandru I. În Raportul lui A.N. Bahmetev privind succesele aplicării acestei metode pentru învățarea oamenilor de rând, datat cu 17 martie 1820, se conțin primele date despre desfășurarea învățământului lancasterian. Astfel, pe parcursul anilor '20 ai secolului al XIX-lea asemenea școli au fost deschise în mai multe centre urbane ale Basarabiei: în anul 1824 – la Chișinău, Bălți și Ismail; în 1826 – la Bender, în 1827 – la Hotin [44, p.84]. În dosarele Arhivei Naționale a Republicii Moldova s-au păstrat listele elevilor din școlile lancasteriene pentru anii 1826-1827. Din aceste documente reiese că în 1827 în Chișinău își făceau studiile în școala respectivă 3 elevi de origine greacă [45] și în Bălți un singur elev [46, f.50-verso]. Pentru Ismail s-au păstrat mai multe registre ale elevilor, cel mai voluminos fiind din septembrie 1826, în care sunt înscrși 127 de elevi, inclusiv 24 de elevi de etnie greacă [47, f.52-verso]. În orașul Bender erau 65 de elevi, 2 dintre care erau greci [48, f.5-verso]. De remarcă că în registrele din anii 1826-1827 numărul elevilor este diferit. Astfel, dacă în registrul din septembrie 1826 sunt atestați 24 de elevi, în registrul din 1827 – doar 7. Registrele menționate *supra* ne oferă informații cu referire la familiile grecești din aceste localități. Astfel, în registrul din 1827 din Chișinău sunt menționați elevii greci Dimitrie și Iachim Verba, precum și Dimitrie Lefter [49, f.44-verso], în registrul din Ismail sunt înscrise numele Gadji, Pantazi, Hristo, Papandopulo, Menzinopulo [50, f.45-verso].

În acea perioadă pe teritoriul Basarabiei au apărut și școli particulare. La serviciile acestor instituții apelau și grecii. De exemplu, la pensionul, a cărui proprietară era Maia din Chișinău, au studiat fiicele moșierului Canano din Țara Moldovei [51, p.68]. Este și o dovadă a interesului unor nobili greci din Principate de a oferi studii copiilor lor pe teritoriul Imperiului Rus. Copiii nobililor erau instruiți și de dascăli particulari, inclusiv de origine greacă. Astfel, la școala greacă din apropierea bisericii Sf. Arhanghel Mihail din Chișinău, în care învățau copiii boierilor și negustorilor, predă și un profesor pe nume Constantin Grecu. Pe data de 30 iunie 1819 dascălul grec este atestat documentar, oferind explicații Dicasteriei, precum că el timp de 18 ani se preocupă de învățătura copiilor și cerea eliberarea unui certificat ce i-ar oferi dreptul de a predă în continuare [52, p.65].

Însă, în scurt timp autoritățile ruse au declanșat o politică de represiune față de învățământul particular și față de dascălii străini. Documentele cu privire la monitorizarea instituțiilor de stat denotă și numărul școlilor particulare ce funcționau în Basarabia. De exemplu, în raportul șefului poliției din Chișinău se menționează că în anul 1828 în oraș funcționau 6 școli particulare fără autorizație. De asemenea, sunt indicate și numele mai multor profesori străini, care, la fel, nu aveau autorizație, printre care Coher, Plato, Maia [53, p.148]. Asemenea școli erau și în localitățile rurale, unele sponsorizate de nobili greci, cum ar fi școala din satul Voroncău, susținută de Constantin Atanaziade [54, f.293].

Un subiect contradictoriu este existența unor școli pur elene. La răscrucea anilor '20 - '30 ai secolului al XIX-lea se întreprind primele încercări ale comunităților grecești de a fonda asemenea școli. Spre exemplu, în septembrie 1830 este atestată documentar o școală primară particulară greacă în orașul Ismail, cu un contingent de 24-27 de elevi. Dar, în anul 1832, din lipsa cadrelor didactice, instituția este desființată [55, p.677]. O tentativă asemănătoare s-a întreprins și în Akkerman. Comunitatea grecească locală a adresat un demers privind organizarea unei clase grecești pe lângă școala județeană din oraș, asumându-și obligația de a remunera pedagogul respectiv. Potrivit documentelor timpului, clasa a fost deschisă în aprilie 1832 și în ea își făceau studiile 21 de elevi [56, p.677].

Etnicii greci participau activ și la acțiuni filantropice în Basarabia. Promovarea sistemului educativ a constituit o prioritate. În acest context menționăm că activitatea Seminarului Teologic din Chișinău a fost susținută de donații particulare, inclusiv din partea grecilor. De exemplu, în 1815 Mark Afanasie Gaios a donat prin testament șase prăvălii cu o pivniță din piatră amplasate în târgul Orhei, cu ajutorul cărora administrația Seminarului a obținut un venit anual de 700 de lei [57, p.77]. Iar grecul Cadela din Nejin a acordat Seminarului Teologic din Chișinău subsidii în valoare de 500 de lei [58, p.336]. La soluționarea problemei privind spațiul pentru înființarea Școlii Eparhiale de fete din Chișinău a contribuit grecul Arghirie Dimo, care jertfește o parte din pământul său pentru construcția școlii și a bisericii. Filantropul grec a fost o persoană influentă și cu mare trecere în mediul elitei intelectuale și comercial-industriale din Chișinău. Originar de pe una dintre insulele Ionice, se stabilise în Chișinău din 1821, după înăbușirea răscoalei grecești din Principatele Române [59, p.89].

Prin filiera grecilor pe teritoriul Basarabiei pătrunde un volum important de literatură tipărită. Acest fapt este demonstrat de registrele carantinelor de la hotar. Spre exemplu, în iulie 1820 negustorul grec Hristodor Sergheni trece vama Sculeni cu 80 de cărți grecești. De asemenea, un volum important de cărți au fost aduse în 1823 prin vama Sculeni de către grecii Anghel Popandopulo, Cleanti Diordiev, Anastasie Mihaila, literatura fiind în limbile greacă, latină și germană [60, p.93].

Atașamentul elitei nobiliare grecești din Basarabia față de literatură a determinat dorința acesteia de a-și completa bibliotecile personale prin importul de cărți, fapt confirmat de rapoartele vamale sau de instituțiile de cenzură ale provinciei. În acest context, în 1823 au fost atestate documentar volumele Ruxandei Ghica sau ale Zoiței Paleolog [61, p.136]. Cărți ce au devenit ulterior patrimoniu cultural al Basarabiei. Este cazul lui Dimitrie Carastati, care și-a adus aportul la dezvoltarea învățământului din Basarabia prin susținerea financiară a elevilor liceului regional din Chișinău, prin oferirea acestui liceu a peste 3000 de volume de carte [62, p.127].

Printre alte acțiuni filantropice se înscrie ctitorirea bisericilor. Documentele arată că în anul 1812 grecul Panaghiot (Panteleimon) Scordeli ridică în satul Mana o biserică [63, p.168]. De asemenea, negustorul grec Ioan Dimgos ctitorește, în anul 1815, biserica de lemn cu hramul Sf. Cuvioasa Parascheva din târgul Leova [64, p.47], Toma Paninopulos zidește, în anul 1816, biserica din piatră Marcăuți cu hramul Sf. Arhanghel Mihail din județul Orhei [65, p.151]. În același an este zidită biserica Sf. Parascheva din satul Gura Căinari, județul Soroca, de către Ioan Panaioti [66, p.190]. De asemenea, în anul 1817 este ctitorită biserica din lemn Tăierea Cinstului Cap al Sf. Ioan Botezătorul de către proprietarul Gh. Carastaki, satul Pârliții [67, p.22]. În 1820 P.Catargi pune temelia bisericii din piatră din Cobâlnea, în incinta căreia au fost înmormântați mai mulți membri ai acestei familii [68, p.44]. Negustorii greci Stamati Mavrodin și Ioan Mavrodin sunt ctitori ai unui lăcaș de cult din Telenești, ei fiind atestați în anul 1822 în Condica cheltuielilor pentru ridicarea bisericii din localitate [69, p.70]. În anul 1823 este sfințită biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului din satul Cinișeuți, județul Orhei, ctitorită de Nicolae Ziloti [70, p.11]. Un alt exemplu este biserica cu hramul Sfinții Împărați Constantin și Elena din satul Cimișeni, județul Lăpușna, ctitorită din anul 1826 de postelnicul C.Plaghino [71, p.44] sau biserica Sf. Nicolae din satul Puțânteii, județul Soroca, fondată în anul 1828 de Nicolae Panaioti [72, p.192].

În rândul filantropilor regăsim și familia Cantacuzino, care a participat activ în viața social-economică a Basarabiei. Gheorghe Matei Cantacuzino, ca și fratele său, membru al Eteriei, în anul 1816 înființează spitalul militar din Chișinău [73, p.67]. Iar în timpul epidemiei de pestă din anul 1819 Alexandru Cantacuzino a procurat din propriile resurse financiare medicamente pentru a proteja locuitorii orașului Chișinău [74, p.67]. Și grecul Chirlandi s-a implicat în acțiuni filantropice, donând autorităților din Chilia, în anul 1820, patru cai pentru necesitățile pompierilor [75, f.27].

Activitatea filantropică a nobililor de origine greacă a fost apreciată de autoritățile ruse. Drept argument servește conferirea în 1822 nobilului Dimitrie Carastati a diplomei de către generalul Inzov, cu mulțumiri din partea monarhului pentru participarea activă în 1819 la lichidarea consecințelor holerei din Basarabia [76, p.211]. Dimitrie Carastati s-a manifestat prin acțiunile sale în localitatea Bălți, unde devine membru al Comisiei de ajutorare, prin filiera căreia a donat produse alimentare pentru orășeni în perioada pandemiei [77, p.212].

Aspecte privind activitatea filantropică a etnicilor greci se conțin în „Izvodul a cilenurilor și a binefăcătorilor rossienești biblicești soțietăți pe anul 1820, celor ce se află în dispărțirea bessarabieescă”, unde sunt enumerați Simion grec – staroste, Enache grec – staroste, Cananu – consilier sau Leonard Alexandru – consilier [78, p.244], care au contribuit financiar la susținerea societății respective. În același rând este pomenit și Nicolae Demi, care a întreprins mai multe acțiuni pentru combaterea epidemiei de ciumă în sudul Basarabiei din anul 1829 [79, p.205]. Iar Cristofor Demi, moșier la Crăsnășeni, după moartea sa a lăsat prin testament 100 de ruble spitalului orășenesc din Chișinău, precum și 500 de lei școlii orășenești din Delfinachi și bisericilor din această localitate [80, p.206].

Un subiect pe care îl vom trasa se va referi și la imaginea grecilor în societatea rusă, precum și viceversa – a modului în care autoritățile țariste erau interpretate de către diaspora greacă din sudul Rusiei. Mentalitatea populației reprezintă un concept ce definește identitatea socioeconomică, socioculturală a unui grup social [81, p.103]. Această problemă am abordat-o cu scopul de a înțelege mai bine mentalitatea și atitudinea aristocrației ruse față de comunitatea greacă, realități ce le vom elucida în contextul anexării Basarabiei la Imperiul Rus, în baza mărturiilor călătorilor străini, ofițerilor și demnitarilor ruși. Subiectul este abordat și de istoricul grec Feodora Ianniți, care evidențiază faptul că imaginea despre Grecia și etnicii greci în societatea rusă survine din manualele școlare și din literatura privind civilizația Greciei Antice. Larg era răspândită părerea privind exploatarea grecilor creștini-ortodocși de către turcii musulmani și rolul poporului rus în eliberarea lor [82, p.60]. În baza acestor concepții autoritățile ruse și-au conturat politica lor față de comunitatea greacă, acordându-și rolul de protector al ortodoxiei. Susținerea etnicilor greci de autoritățile țariste nu a fost determinată de compasiunea față de un popor creștin, ci de interesele geopolitice ale Rusiei în Sud-Estul Europei, iar grecii erau priviți ca un instrument în atingerea acestor scopuri. Poziție redată de mai mulți ofițeri ruși, printre care și V.B. Bronevski, care utiliza în retorica sa termenul de ocupare, dar nu eliberare [83, p.71], iar în privința insulelor grecești utiliza termenul „colonie”, pe greci menționându-i ca supuși ai Imperiului Rus [84, p.72]. Acest lucru poate fi explicat prin faptul că autorii ruși reprezentau exponenții stereotipului imperial de gândire ce nu prevedea crearea unor state independente pe teritoriile unde se răspândea influența Imperiului Rus.

Structura socială a celor care au pătruns pe teritoriul Imperiului Rus era pestriță, însă imaginea grecilor a fost creată prin prisma elitei comerciale grecești care a sesizat oportunitățile politico-economice oferite de autoritățile țariste. Printre trăsăturile imigranților greci era spiritul antreprenoriatului comercial, posibilitatea de a-și păstra identitatea națională, posibilitatea de a se adapta la noile condiții. Prin urmare, pe teritoriul Imperiului Rus se creează stereotipul grecului, ce era prezentat prin următoarele sintagme: creștin ortodox, marinar, negustor, cămătar, luptător, persoană care îi urăște pe turci, stereotipuri ce se vor regăsi și în spațiul basarabean.

Religia ortodoxă era considerată ca un element definitoriu în legăturile ruso-elene, iar poziția binevoitoare a grecilor față de autoritățile țariste era explicată prin așteptările lor de a se elibera de sub jugul otoman [85, p.133]. Însă, relatările călătorilor demonstrează o poziție rezervată a unor pături ale societății grecești față de autoritățile ruse, acest fapt fiind determinat de viziunea divergentă a grecilor cu referire la politica eliberatoare a rușilor. În acest context menționăm memoriile călătorului rus I.I. Veșniakov care a călătorit în anul 1804 către Ierusalim traversând teritoriile grecești. Acesta a fost atacat de un grec nemulțumit de pierderile suferite în urma acțiunilor militare ale flotei ruse împotriva celei otomane [86, p.63]. Această poziție o putem explica ca o consecință a frecventelor conflicte ruso-otomane, care deseori creau impedimente pentru comerț, ce reprezenta sursă de venit fix a multor etnici greci. Putem adăuga și faptul că grecii au reușit să se încadreze în ierarhia politică administrativă a Imperiului Otoman ce punea în pericol prioritățile obținute.

Această poziție o sesizăm în articolul cercetătoarei O.E. Petrunina, care evidențiază o atitudine mai rezervată din partea etnicilor greci față de Rusia, îndeosebi după obținerea independenței Greciei, când s-a conștientizat că Imperiul Otoman reprezintă un pericol mai mic decât tendințele expansioniste ale Imperiului Rus [87, p.34].

În viziunea istoricului Feodora Ianniți, diaspora greacă din sudul Rusiei și-a înaintat două obiective esențiale, și anume: păstrarea identității naționale și stoparea procesului asimilării. Aceste obiective au fost realizate la începutul secolului al XIX-lea, lucru ce s-a realizat și prin politica binevoitoare a autorităților țariste. Este de menționat că structura socială a diasporei din Rusia era asemănătoare cu modul de adaptare socială a populației grecești din Imperiul Otoman. Ea se caracteriza printr-o organizare de clan, pilonii căruia o constituiau în primul rând biserica, iar pe planul secund erau mentorii comunității ce ofereau protecție altor greci imigranți. Un așa centru a comunității grecești s-a constituit la Odesa, sub patronajul mai multor familii grecești, printre care Mesacsudi sau Rodocanaki, care ofereau susținere financiară comunității și contribuiau la dezvoltarea învățământului național grecesc [88, p.206].

Cât privește Basarabia, elementul de bază al identității grecești l-a constituit „mitul despre Patrie” [89, p.374] ce se corelează cu imaginea apartenenței la cultura care a stat la baza civilizației europene. Se profilează îndeosebi valorile civilizației grecești din antichitate. Acest element este sesizabil și pentru comunitatea greacă din Basarabia. Ca argument servește conacul lui Ștefan Leonard din Cubolta, unde au fost amplasate 27 de postamente din marmură albă, majoritatea înfățișând filosofi și poeți ai Greciei Antice. În mijlocul parcului era figura zeiței grecești Dahna [90, p.316]. Aspectul identității grecești este demonstrată prin cunoașterea și utilizarea limbii grecești. Este cazul Saftei Leonard care a locuit în spațiul românesc, apoi în cel rusesc, a promovat limba greacă prin studiile în limba elenă pe care le oferea copiilor din jurul său [91, p.231]. Cultivarea dragostei față de limba greacă a fost promovată de Catinca Krupenski (Comnen), care primește în 1818 de la mama sa Maria Comnen 16 cărți în limba greacă pentru educarea feciorului său Gheorghe [92, p.246].

Un alt specific al comunității grecești din Basarabia îl constituie prezența în rândul nobililor a grecilor românizați, care involuntar și-au adus aportul la promovarea și păstrarea culturii românești în Basarabia. Argument servesc bibliotecile personale ale multor greci, printre care cele ale familiilor Catargi sau Leonard, unde a fost atestat un număr impunător de titluri românești [93, p.112].

Concluzii

Eșecul acțiunilor eteriste din Principatele Române din 1821 a determinat pătrunderea unui număr important de greci pe teritoriul Basarabiei. În scopul creării unei imagini pozitive și obținerii unui suport social, autoritățile ruse au promovat o politică protecționistă față de intelectualii greci. Aceste realități și-au lăsat amprenta asupra vieții culturale din Basarabia. Datorită pregătirii intelectuale a elitei grecești, aceasta a contribuit la valorificarea potențialului educativ și științific al Basarabiei. Prin intermediul cărturarilor a fost promovată literatura și tradițiile culturii grecești, iar multiplele acțiuni filantropice organizate de greci pe teritoriul Basarabiei au justificat și determinat respectul pentru ei din partea populației autohtone.

Referințe:

1. TOMULEȚ, V. Geneza burgheziei basarabene sau cum au fost ratate posibilitățile constituirii unei burghezii comercial-industriale naționale în Basarabia (1812-1868). În: *Akados, Revista de știință, inovare, cultură și artă* (Chișinău), 2015, nr.3. p.108.
2. ANRM, F.17, inv.1, d.155, f.62 verso.
3. ANRM, F.17, inv.1, d.155, f.62 verso.
4. ANRM, F.5, inv.2, d.679, f.24 verso.
5. ANRM, F.5, inv.2, d.679, f.24 verso.
6. ANRM, F.5, inv.2, d.679, f.27 verso.
7. LAZĂR, E. *Cărturari greci. Dicționar bibliografic*. București: Omia, 2009, p.79-82.
8. BĂNESCU, N. Viața și opera lui Daniil (Dimitrie) Philippide. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională* (Cluj), 1923, p.134-138.
9. LAZĂR, E. *Cărturari greci...*, p.79-82.
10. LEMNI, Șt. *Întâlniri cu istoria în secolul XVIII: Teme și figuri în spațiul românesc*. Iași: Editura Universității Al.I. Cuza, 2003, p.68.
11. PLATON, Gh. Conștiință națională românească: geneză, emergență, orizont european. În: *Analele științifice ale Universității Al.I. Cuza, Iași (seria Nouă) Istoria*. Tomul XXXVII-XXXVIII, 1991-1992, p.126.
12. BĂNESCU, N. *Viața și opera...*, p.119-205.

13. IFTIMI, S. Pe urmele lui Daniil Philippide (1755-1832). În: *Cercetări istorice. Buletin al Complexului Muzeal Național Moldova (Seria nouă)*, XXI-XXIII. Iași, 2007, p.329-330.
14. BĂNESCU, N. *Viața și opera...*, p.185.
15. *Ibidem*, p.182.
16. CORLĂTEANU-GRAICIUC, S. 175 Years from the death of Dimitrie Daniel Philippide. In: *Études Sud-Est Européen.*, XLVII, 1-4, Bucarest, 2009, p.177.
17. IFTIMI, S. *Pe urmele...*, p.334.
18. BEZVICONI, Gh. Vechi cărțurari basarabeni. În: *Profiluri de ieri și de azi. Articole*. București: Editura Librăriei Universitare, 1943, p.174.
19. BALLY, A. *Un ouvrage d'il y a un siècle sur la Bessarabie comme pays Moldave*, publicat de Nicolae Iorga, Valenii-de-Munte, 1940, p.36.
20. HĂJDĂU, Al. Literați basarabeni. În: *Clipe de inspirație*. București, 2004, p.206.
21. DANILOV, M. Manuscrisul basarabean al lui Ange Bally în contextul unei epoci de cenzură (secolul al XIX-lea). În: *Istorie și cultură*. 20 noiembrie 2018. Chișinău: Institutul de Istorie, 2018, p.494-512.
22. BEZVICONI, Gh. *Vechi cărțurari...*, p.177.
23. DANILOV, M. O istorie a Basarabiei de Ange Bally. Inventarierea surselor (primele trei decenii ale sec. al XIX-lea). În: *Studii de arhondologie și genealogie*. Chișinău, 2013, p.107.
24. COLESNIC-CODREANCA, L. Filologi basarabeni din secolul al XIX-lea. În: *Philologia* (Chișinău), 2011, LIII (5-6), p.128
25. HĂJDĂU, Al. *Literați basarabeni ...*, p.206.
26. MIHAIL, P., MIHAIL, Z. *Acte în limba română tipărite în Basarabia. I. 1812-1830*. București, 1993, p.20.
27. COLESNIC-CODREANCA, L. *Filologi basarabeni ...*, p.128.
28. МАРЦЕЛЛА, С. *Оправдание греков, издание в пользу сирот и вдов греков, пожертвовавших жизнью за веру и Отечество*. СПб.: тип. Н.Греча, 1826 с.64. <https://www.priib.ru/item/712611>
29. ЗЕМЦОВА, Т. Штефан Марджелла – Просветитель, лингвист и педагог Бессарабии первой половины XIX-го века (1783–5.03.1850). În: *Glottodidactica. Revistă semestrială a Universității de Stat „Alecu Russo” din Bălți*, 2012, nr.1, p.56.
30. LEVIT, E. Soarta unei biblioteci și soarta unui om: (*D. Gobdelas în Basarabia*). În: *File vechi necunoscute. Contribuții științifico-documentare la istoria literaturii și culturii moldovenești*. Chișinău: Știința, 1981, p.62-80.
31. BULAT, T. Un conflict între Divanul Moldovei și profesorul Demetru Gobdelas (1810-1812). În: *Arhivele Basarabiei*, 1929, nr.1, p.17-31.
32. ȘPAC, I. Două conflicte ale profesorului grec Dimitrie Gobdelas în Moldova. În: *Pergament. Anuarul arhivelor Republicii Moldova*. Chișinău, 1999, p.82.
33. ANRM, F.2, inv.1, d.814, f.217.
34. ȘPAC, I. *Două conflicte ale profesorului grec...*, p.81-85.
35. АРШ, Г. Греческий ученый Гобделос в России. В: *Культура народов Балкан в новое время. Балканские исследования*. Том 6. Москва: Наука, 1980, с.168-177.
36. LEVIT, E. Soarta unei biblioteci și soarta unui om: (*D. Gobdelas în Basarabia*). În: *File vechi, necunoscute. Contribuții științifico-documentare la istoria literaturii și culturii moldovenești*. Chișinău: Știința, 1981, p.73-84.
37. TOMESCU, C. Diferite știri din arhiva consiliului Eparhial-Chișinău. În: *Arhivele Basarabiei*, 1935, nr.2, p.117-144.
38. CIBOTARU, F. *Contribuții la istoria învățământului din Basarabia (1812-1866)*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1962, p.191.
39. ANRM, F.205, inv.I, d.5026, f.15.
40. POPOVȘCHI, N. *Istoria bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea*. Chișinău: Tipografia Eparhială „Cartea românească”, 1931, p.510.
41. POȘTARENCO, D. *Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă*. Chișinău: CE USM, 2012, p.182.
42. *Ibidem*, p.195.
43. *Ibidem*, p.197.
44. VOLOȘIN, R. Din istoria apariției școlilor lancasteriene în Basarabia. În: *Pergament, Anuarul arhivelor Republicii Moldova*. Chișinău, 1998, p.84.
45. ANRM, F.152, inv.I, d.I, f.40 verso.
46. ANRM, F.152, inv.I, d.I, f.50 verso.
47. ANRM, F.152, inv.I, d.I, f.52 verso-55verso.
48. ANRM, F.152, inv.I, d.I, f.1 verso-5verso.
49. ANRM, F.152, inv.I, d.I, f.40 verso.
50. ANRM, F.152, inv.I, d.I, f.44 verso-55verso.
51. CIBOTARU, F. *Contribuții la istoria învățământului din Basarabia (1812-1866)*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1962, p.68.
52. GURIE, Arhiepiscopul. Câteva extrase din arhiva despre școlile bisericești în Basarabia înaintea anexării ei de către Rusia. În: *Revista Societății Istorico - Arheologice Bisericești din Chișinău*, vol.XII. Chișinău, 1821, p.65.

53. CIBOTARU, F. *Contribuții la istoria învățământului din Basarabia (1812-1866)*, p.148.
54. ANRM, F.152, inv.I, d.5, f.293-294.
55. JARCUȚCHI, I. Cu privire la popularea Basarabiei cu locuitori de origine balcanică și evoluția sociodemografică și educativă în sec. al XIX-lea. În: *Țara Moldovei în contextul civilizației europene: Materialele Simpozionului internațional*, noiembrie 2008. Chișinău: Cartdidact, 2008, p.677.
56. *Ibidem*.
57. EȚCO, D. *Școala teologică din Basarabia (1812-1917)*. Chișinău, 2018, p.77.
58. MIHAIL, P. Fapte trecute și basarabeni uitați. În: *Fapte trecute și basarabeni uitați*. Chișinău: Universitas, 1992, p.336.
59. EȚCO, D. Pagini din istoria înființării și funcționării școlii eparhiale de fete din Chișinău. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2000, nr.1-2, p.89-91.
60. CERETEU, I. Difuzarea cărții românești vechi în estul Moldovei în primele trei decenii ale secolului al XIX-lea. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe umanistice”*, 2018, nr.4, p.93-95.
61. DANILOV, M. *Carte și cenzură în Basarabia (1812-1917)*. Chișinău: Epigraf, 2018, p.136.
62. BEZVICONI, Gh. Pe moșia Carastati. În: *Profiluri de ieri și de azi. Articole*. București: Editura Librăriei Universitare I.Cărăbaș, 1943, p.127.
63. GÎLCA, S. Neamul Scordeli. În: *Pergament, Anuarul arhivelor Republicii Moldova*, 2007-2008, nr. X-XI, p.168.
64. TOMESCU, C. Diferite știri din Arhiva Consiliului Eparhial Chișinău. În: *Arhivele Basarabiei*, 1936, nr.2-3, p.21-62.
65. TOMESCU, C. *Anuarul Eparhiei Chișinăului și Hotinului (Basarabia). Date oficiale*. Chișinău: Eparhia, 1922. 272 p.
66. *Ibidem*, p.190.
67. *Ibidem*, p.22.
68. GHIBĂNESCU, Gh. *Impresii și note din Basarabia*. Chișinău: Civitas, 2001, p.44.
69. COSTĂCHESCU, M. *Satul și târgul Telenești*: Schiță istorică. Iași: Viața Românească, 1930, p.69.
70. POȘTARENCO, D. *O istorie a Basarabiei în date și documente (1812-1840)*. Chișinău: Cartier istoric, 1998, p.11.
71. TROFIMOV, L. Parohii județului Lăpușna. În: *Anuarul Arhiepiscopiei Chișinăului*, 1930, p.44.
72. TOMESCU, C. *Anuarul Eparhiei Chișinăului și Hotinului (Basarabia). Date oficiale*. Chișinău: Eparhia, 1922. 272 p.
73. VOLCOV, A. Neamul Cantacuzino în Basarabia. În: *Pergament. Anuarul arhivelor Republicii Moldova (Chișinău)*, 2006, nr.IX, p.67.
74. *Ibidem*, p.67.
75. ANRM, F.2, inv.1, d.772, f.27-28 verso.
76. DANILOV, M. *Carte și cenzură ...*, p.211.
77. *Ibidem*, p.212.
78. MIHAIL, P., MIHAIL, Z. *Acte în limba română ...*, p.244-251.
79. VOLOȘIN, R. Genealogia familiei Demi. În: *Tiragetia*, 1999, nr.9, p.205.
80. *Ibidem*, p.206.
81. DUȚU, Al. *Literatura comparată și istoria mentalităților*. București: Univers, 1982, p.103.
82. ЯННИЦИ, Ф. *Греческий мир в конце 18 – начале 20 вв. по российским источникам (к вопросу об изучении самосознания греков)*. Москва, 2002, с.60.
83. *Ibidem*, p.71.
84. *Ibidem*, p.72.
85. АРШ, Г. *Этеристское движение в России: освободительная борьба греческого народа в начале XIX в. и русско-греческие связи*. Москва, 1970, с.133.
86. ЯННИЦИ, Ф. *Греческий мир ...*с.63.
87. ПЕТРУНИНА, О. Русско-греческие отношения и эволюция «Великой идеи» греков в XIII – начале XX века. В: *Греческий мир XVIII – XX вв. в новых исторических исследованиях*. Москва, 2006, с.34-44.
88. ЯННИЦИ, Ф. *Греческий мир ...*, с.206.
89. КОЧ, С. Локальная идентичность в кризисной ситуации (на материалах истории греческой диаспоры Украины). В: *Человек в истории и культуре*. Мемориальный сборник материалов и исследований в память лауреата государственной премии Украины академик РАЕН, профессора В.Н. Станко. Одесса, 2012, с.374 -383.
90. TARHON, P. *Parcurile vechi boieresti din Republica Moldova*. Chișinău, 2013, p.316.
91. GHERASIM, C. Familia de nobili Leonard. În: *Studii de arhondologie și genealogie*. Vol.II. Chișinău, 2014, p.231-249.
92. GANE, C. *Amărâte și vesele vieți de jupânese și cucoane. Boieroaice din Moldova și Țara Românească în veacurile XVI-XIX*. București: Corint Books, 2016, p.246.
93. BEZVICONI, Gh. Curți boierești. În: *Profiluri de ieri și de azi. Articole*. București: Editura Librăriei Universitare I.Cărăbaș, 1943, p.112-116.

Date despre autor:

Valeriu HARABARA, doctorand, Școala doctorală Științe Umanistice, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: vharabara@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8339-1400

Prezentat la 17.05.2021